

27. „Zde žil signatář Charty 77“

Mnohé významné chartisty připomínají pamětní desky a další památníky ve veřejném prostoru

Před několika týdny se v Praze-Dejvicích v Gymnazijské ulici objevilo nové pamětní místo. Připomíná již legendární jízdu Václava Havla († 2011), Pavla Landovského († 2014) a Ludvíka Vaculíka († 2015) s *Prohlášením Charty 77*, resp. místo, kde byla nová občanská iniciativa poprvé konfrontována s režimem.

Dobře doplňuje topografii zrodu Charty ve veřejném prostoru – v nepříliš vzdálené Střešovické ulici, kde bydlel spisovatel Zdeněk Urbánek, upozorňuje pamětní deska kolemjdoucí na počátek její „historické pouti“ již pět let. Trasu divoké tříkrálové automobilové honičky Státní bezpečnosti za signatáři rekonstruuje i web a mobilní aplikace Místa Paměti národa. V Liberci zase od roku 2015 připomíná 29 místních chartistů občasná tramvajová zastávka Na Rybníčku – jako by Chartu 77 charakterizovala především cesta...

Připomínky najdeme v celé ČR

Postupně vytvářená pamětní místa připomínají především opoziční intelektuály a představitelce hudebního undergroundu (nejčastěji ty, kteří již nejsou mezi námi) i stěžejní události dějin disentu, jež už nejsou spojovány jen s mocenským útlakem, obětmi represe a politickými procesy jako v 50. letech, ale i s výsledky nezávislé politické, občanské i kulturní tvorby a činnosti, především v oblasti občanských a lidských práv. To ovšem neznamená, že by normalizační režim své odpuře neperzekvoval, opakovaně nevěznil a nepronásledoval až za krajní mez, jako například Pavla Wonku, jehož připomínají pamětní desky v Hradci Králové nebo ve Žďáru nad Sázavou.

Pamětní místa připomínající tradičním způsobem „významné osobnosti“, u kterých chartistická minulost představuje jen část jejich „významnosti“, jsou asi nejčastější. Takto jsou připomínáni např. Jan Patočka (Turnov, Brno), Václav Benda (Praha 2), Zdeněk Vašíček (Kyjov), Josef Zvěřina (Střítež), Václav Černý (Praha 6), Jan Lopatka (Vimperk), Jindřich Konečný (Karlovy Vary), Karel Biňovec (Ostrava).

V některých případech ale zmínka o občanské angažovanosti za normalizace zcela chybí, jako na pamětních deskách umělců-chartistů Jiřího Koláře (Protivín, Kladno), Petra Kabeše (Milešovka – tamní fyzikální observatoř musel po podpisu Charty 77 opustit), Pavla Juráčka (Praha 1) i Jaroslava Seiferta

Na místě, kde po pár hodin trvajících honičce auta Státní bezpečnosti konečně dohnala vůz Pavla Landovského, který společně s Václavem Havlem a Ludvíkem Vaculíkem rozvázal v lednu 1977 obálky s Prohlášením Charty 77 a házel je do schránek jeho prvních signatářů, byl letos v lednu odhalen nový, symbolický pomník. Autorem památníku, který zatím dočasně stojí v pražské Gymnazijské ulici, je Martin Brůha, student Fakulty umění a designu Západočeské univerzity v Plzni. FOTO MAFRA - MICHAL ŠULA

v Praze-Břevnově, kde léta bydlel a kde *Prohlášení* Janu Patočkovi podepsal.

Několik pamětních míst je věnováno neformální hlavě disentu Václavu Havlovi. Pomineme-li ta, která odkazují k prezidentskému období, je Havel připomínán jako dramatik (Divadlo Na Zábřadlích, Národní divadlo, Horní Počernice – premiéra *Žebrácké opery*) nebo jako vězeň komunistického režimu (Plzeň-Bory, Ostrava-Heřmanice). S jednou výjimkou byla odhalena až po jeho smrti; tu představuje pamětní deska na Ještědu připomínající Havlův podíl na svobodném vyslání v týdnu po okupaci 1968.

Druhý z „kurýrů“ *Prohlášení* z ledna 1977, Pavel Landovský, si přál, aby na pamětní desce, odhalené v rodném Havlíčkově Brodě ještě za jeho života, byl ztvárněn právě v situaci, kdy jej honí policajti; konečná podoba nakonec odkazuje k jeho kriminalizaci jen symbolickou formou „policejního“ trojportrétu (na dvou je zobrazen v slavných filmových rolích).

A jak to bude se třetím „kurýrem“, Ludvíkem Vaculíkem? Bude vzpomínán jako spisovatel, či „za ním spíš zůstane jeho politická činnost. Dva tisíce slov...“, jak se před lety vyjádřila jeho žena Marie? Odpověď neznáme, Vaculík zatím žádnou pamětní desku nemá.

„Mejlou“ hrací desku ukradli

Další pamětní místa upomínají na události či postoj spojené s prostředím neoficiální kultury. Tvrdý zásah policejních složek proti návštěvníkům koncertu, na němž měli v roce 1974 vystoupit The Plastic People of the Universe, připomíná pamětní deska v Rudolfově v Českých Budějovicích. K Plastikům se řadí i pamětní deska Ivanu Jirousovi v Humpolci, zatímco deska věnovanou předčasně zemřelému Milanu Hlavsovi, která jako jukebox přehrávala slavné *Muchomůrky bílé*, již někdo z Ječné ulice v Praze ukradl.

Ještě před pádem komunismu vzniklo několik pamětních míst dedikovaných

Johnu Lennonovi jako symbolu revolty proti establishmentu. Kromě nejznámější zdi na pražské Kampě se další „ostrůvky svobody“ ukrývají v lesích Podkrkonoší či Moravskoslezských Beskyd.

Na happeningy Jazzové sekce v polovině 80. let, při nichž v Praze-Krči vysadili stromy američtí spisovatelé Kurt Vonnegut a John Updike, upozorňovaly postupně tři ukradené desky (dvakrát za „starého“ režimu, potřetí před čtyřmi roky).

Také busta Françoise Mitterranda odhalená nedávno na Malé Straně z iniciativy Jazzové sekce odkazuje k mezinárodní podpoře československým nezávislým iniciativám. Svým způsobem se tak stává opět dokumentem cesty – například té, kterou z dobrovolného ústraní (pamětní deska v Pekelském údolí) urazil mluvčí Charty 77 Ladislav Lis, který byl v prosinci 1988 spolu s dalšími představiteli opozice manifestačně pozván na snídani právě tímto francouzským prezidentem.

Utekl vám začátek seriálu? Předplatné si můžete objednat na tel. 225 555 533 nebo na internetové stránce www.lidovonoviny.cz/charta. V ceně předplatného je i přístup do digitálního archivu Lidových novin, o žádný díl tak nepřijedete.

NÁSTROJE REPRESE

Anonymní výhrůžky

Ve snaze zastrašit signatáře Charty 77 a aktivní kritiky režimu se Státní bezpečnost nezastavila ani před posiláním anonymních dopisů, ve kterých adresátům a jejich rodinám vyhrožovala smrtí, pokud nezaplatí výkupné. Podobně jako spisovatel Pavel Kohout v roce 1977 obdržela například v červnu 1982 manželka tehdejšího mluvčího Charty 77 Ladislava Lise dopis od údajné „Skupiny revoluční akce“ požadující vyplacení částky 150 tisíc korun nebo 30 tisíc tuzexových bonů. Nesplnění požadavku mělo mít dle pisatele za následek jedině: „smrt Vašich dětí“, kterým v té době bylo šest a dvanáct let. Již předtím bylo přítom manželům Lisovým vyhrožováno, že jim někdo za jejich „nepřátelskou činnost“ zapálí dům.

Když se oběť rozhodla věc zveřejnit a informovat o ní oficiální místa, vystavila se nejen zvýšenému dohledu bezpečnostních orgánů, ale i možnému trestnímu stíhání. Takovou zkušenost učinil Ladislav Lis, odsouzený v roce 1983 ke 14 měsícům vězení. Nejedem signatář si také musel vyslechnout sprostý a nenávisný anonymní telefonát. Jen několik dní po tragické smrti Pavla Wonky v dubnu 1988 bylo takto sděleno Janu Urbanovi, že nyní je na řadě právě on.

MALÍ VELCÍ CHARTISTÉ

Jarmila Stibicová:
zatčena 20. 11. 1989

Do vzniku Charty se v Pardubicích nedělo vůbec nic. Žádný kolektiv disidentů tu nebyl,“ poznamenává k dobové situaci jedna z prvních signatářek ve východočeském městě; Chartu 77 spolu s manželem Jaromírem podepsali 1. února 1977.

Během pražského jara byla Jarmila Stibicová (*1933) členkou vedení přípravného okresního výboru Klubu angažovaných nestraníků. V lednu 1969 organizovala hladovku na podporu dorozování požadavků Jana Palacha, který se upálil na protest proti potlačování svobod a šířící se pasivitě společnosti. V listopadu 1969 stála před soudem za šíření letáků k prvnímu výročí okupace vojsky Varšavské smlouvy, o rok později byla nucena odejít ze střední průmyslové školy, kde učila.

Během normalizace pašovala do Pardubic zakázanou literaturu, zahraniční tiskoviny, Informace o Chartě apod. Na pardubickém nádraží jí proto často čekávali příslušníci Státní bezpečnosti a rovnou na místě prováděli osobní prohlídku i výslech. Když ji 20. listopadu 1989 nečekaně zadržela Veřejná bezpečnost, stala se jednou z posledních osob zatčených z politických důvodů v komunistickém Československu. I po pádu komunismu se dlouho nemožla zbavit pocitu, že ji na nádraží někdo stále sleduje...

HISTORIE ČESKÝCH PROTIKOMUNISTICKÝCH AKTIVIT

Demonstrace '88 a '89: probuzená veřejnost

Pro krvavém potlačení protestů v srpnu 1969 bylo vedení KSČ rozhodnuto nepodpojit opakování demonstrací za žádnou cenu. Byly vytvořeny speciální policejní jednotky a připraveny plány k potlačování případných demonstrací. Vyšší stupeň tzv. mimořádných bezpečnostních opatření byl vyhlášen každý rok několikrát: režim se snažil udržet nad veřejným prostorem absolutní kontrolu. Přesto občas ke spontánnímu shromáždění občanů docházelo, např. opakovaně ve výroční den smrti Johna Lennona.

První skutečně velká demonstrace ale proběhla až 21. srpna 1988. Ke shromáždění na Václavském náměstí vyzvaly dvě nezávislé skupiny, jež byly na okrajích opozičního spektra: Nezávislé mírové sdružení a České děti. Tím zjevně vyšly vstříc náladě veřejnosti – v centru Prahy se shromáždily tisíce lidí. Další manifestace se konaly – a tentokrát už svolávané většinou opozičních skupin včetně Charty 77 – na další výroční dny: 28. října, na Den lidských práv 10. prosince a na lednové výročí činu Jana Palacha.

Brutalita již nebyla běžné možná

Režim je nesl velmi nelibě, dobře chápal, že signalizují probuzení veřejnosti a otevřený konflikt. Proti demonstracím zasahovala s různou mírou tvrdosti Veřejná bezpečnost a později i Lidové milice. Shromáždění 10. prosince 1988 bylo

Demonstraci k výročí vyhlášení Všeobecné deklarace lidských práv a Dne lidských práv OSN 10. prosince 1988 režim výjimečně povolil, musela ale proběhnout mimo pražské centrum. Na žižkovské Škrupovo náměstí dorazilo podle StB zhruba 5000 lidí. FOTO ČTK

Obsah seriálu

6. 1. Geneze vzniku Charty 77 a jejího prvního dokumentu, 7. 1. Helsinky 75 a Charta 77, 9. 1. Reakce moci I – anticharta, 10. 1. Reakce moci II – rezoluce proti Chartě 77, 14. 1. Underground v Chartě 77, 16. 1. Neznámí chartisté, 17. 1. Ti, kdo Chartu 77 nepodepsali, 18. 1. Dokumenty Charty 77, 19. 1. Charta 77 a Svobodná Evropa, 20. 1. Exilová média a Charta 77, 21. 1. Policejní akce proti Chartě 77, 23. 1. VONS, 24. 1. Zpravodajské akce StB proti Chartě 77, 25. 1. Exil a Charta 77, 26. 1. Infoc, 27. 1. Charta 77 a česko-německá otázka, 28. 1. Ženy v Chartě 77, 30. 1. Podpora ze zahraničí – Nadace Charty 77, 31. 1. Charta 77 a ekologie, 1. 2. Chartovní a postchartovní „zahraniční politika“, 2. 2. Charta 77 a romská otázka, 3. 2. Vývoj Charty 77 v 80. letech a její politizace, 4. 2. Literární obrazy Charty 77, 6. 2. Charta 77 v pamětních místech, 7. 2. Charta 77 jako zdroj polistopadového liberalismu?, 8. 2. Neokonzervativci v Chartě 77, 9. 2. Chartovní a postchartovní levice